Менеджмент у сфері воєнної безпеки держави

Юрій Клят
кандидат технічних наук, доцент
начальник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28Б, Київ, Україна
e-mail: klyatt@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8267-3748

Володимир Башинський
доктор технічних наук, професор
начальник Державного науково-дослідного інституту
випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки
Державний науково-дослідний інститут
випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки
e-mail: dndivsovt@post.mil.gov.ua
ORCID: 0000-0003-0966-5714

Анотація. Актуальність статті обумовлена необхідністю забезпечення потрібного рівня воєнної безпеки, зокрема завдяки удосконаленню менеджменту у сфері воєнної безпеки, оскільки війна росії проти України виявила недосконалість системи забезпечення воєнної безпеки нашої держави та низку системних недоліків у безпекових питаннях, які накопичувалися роками, не знаходячи розв'язання.

Статтю присвячено дослідженню проблематики менеджменту у сфері воєнної безпеки держави в умовах сучасних викликів та загроз. Запропоновані у ній загально-теоретичні положення щодо менеджменту у сфері воєнної безпеки розробляли на основі проведеного аналізу підходів до управління системою забезпечення воєнної безпеки держави.

На прикладі України, яка перебуває у стані збройного конфлікту з росією, автор аналізує недоліки існуючої системи забезпечення воєнної безпеки та необхідність її модернізації. У роботі запропоновано визначення менеджменту у сфері воєнної безпеки, розкрито його складові, завдання та принципи функціонування.

Особливу увагу звернено на важливість координації між військовими та цивільними структурами, а також інтеграцію політичних, економічних і дипломатичних компонентів у загальну систему воєнної безпеки. Автор наголошує на значенні інформаційного забезпечення та стратегічного планування в ефективному управлінні безпековими процесами. У статті підкреслено необхідність розроблення нових підходів для протидії сучасним загрозам, зокрема у контексті гібридної війни.

Результати дослідження може бути використано для вдосконалення державної політики та менеджменту у сфері воєнної безпеки в Україні, вони можуть стати основою для подальших наукових розробок у сфері національної та воєнної безпеки.

Напрямом подальших досліджень може бути розроблення шляхів удосконалення менеджменту у сфері воєнної безпеки держави.

Ключові слова: воєнна безпека, воєнна сфера, менеджмент, оборонний менеджмент, система забезпечення воєнної безпеки.

Вступ (Introduction)

В умовах агресії російської федерації питання щодо національної та, зокрема, воєнної безпеки набуло особливого значення. Війна росії проти України виявила недосконалість системи забезпечення воєнної безпеки (СЗВБ) нашої держави та низку системних недоліків у безпекових питаннях, які накопичувалися роками, не знаходячи розв'язання.

Слід зауважити, що сфера воєнної безпеки держави, з огляду на події останніх десяти років, значно розширила свій функціонал, зазнавши низки інституціональних і структурних змін. Однак і нині зберігається гостра потреба в подальшій її модернізації.

Для України проблематика питань, що стосуються оборони й безпеки, залишається найважливішою. Насамперед це обумовлене агресією росії, геополітичною ситуацією, яка склалася, й конфліктною наповненістю перспектив розвитку міжнародної воєнно-політичної обстановки.

Передусім це пов'язано з намаганнями росії зберегти роль одного з геополітичних лідерів та гегемонів на пострадянському просторі.

Тому становить інтерес проблематика воєнної безпеки, оскільки наразі цей аспект вважається найбільш пріоритетним і концептуальним у наукових дослідженнях питань, що стосуються національної безпеки. Аналіз засвідчив, що багато проблемних питань у сфері воєнної безпеки обумовлені недостатньою ефективністю менеджменту.

Зазначене вище вказує на особливу важливість проблематики менеджменту у сфері воєнної безпеки, як досить специфічної функції держави, на яку покладено відповідальність за ефективність управління всіма сферами життєзабезпечення країни й суспільства, зокрема у воєнній сфері.

У такій ситуації актуальним науковим завданням є розгляд питань, пов'язаних із менеджментом у сфері воєнної безпеки держави, що у подальшому дасть можливість обґрунтовувати шляхи подолання проблем, що виникають.

Методологічна основа (Methodological Framework)

Запропоновані загально-теоретичні положення щодо менеджменту у сфері воєнної безпеки розробляли на основі проведеного аналізу підходів до управління СЗВБ держави.

Останнім часом в Україні приділяють значну увагу проблемам воєнної безпеки, наприклад [1] – [3], [5] – [7]. Однак здебільшого під час досліджень розглядають проблеми забезпечення воєнної безпеки, організації СЗВБ, пошуку шляхів поєднання воєнних та невоєнних засобів, прогнозування воєнно-політичної обстановки та оборонного менеджменту. Проблематику ж менеджменту у сфері воєнної безпеки вивчено недостатньо.

Суттєвим недоліком у цьому плані є те, що немає єдиного погляду на сутність менеджменту у сфері воєнної безпеки, його завдання, принципи, складові та механізми. Особливого значення це набуває в період, коли сфера воєнної безпеки держави виходить на перше місце.

Результати та обговорення (Results and Discussions)

Воєнна безпека характеризує здатність держави протидіяти виникненню війни, залученню у війну, а у разі її виникнення – зводити до мінімуму збитки та руйнівні наслідки для національної безпеки.

Менеджмент у сфері воєнної безпеки виступає як управлінська функція, яка має структуровану цілеспрямовану дію, що визначає головний цільовий вектор розвитку СЗВБ. При цьому відбуваються об'єктивне узагальнення й аналіз значущих факторів та обмежень, що впливають на результативність досягнення поставленої мети. Пошук оптимальних методів рішень є основним завданням менеджменту у сфері воєнної безпеки. Менеджмент ґрунтується на використанні інформації, тому цілком і повністю залежить від якості, повноти, достовірності й своєчасності надходження необхідного для ухвалення рішень інформаційного матеріалу.

Наразі немає чіткого визначення поняття "менеджмент у сфері воєнної безпеки". Спираючись на загальне визначення терміна "менеджмент безпеки" [8], пропонується таке тлумачення: ***менеджмент у сфері воєнної безпеки*** – систематична й скоординована діяльність держави, за допомогою якої вона оптимальним способом здійснює управління своїми ризиками, а також пов'язаними з ними потенційними загрозами, викликами і впливами у сфері воєнної безпеки.

Менеджмент у сфері воєнної безпеки є функціональною частиною державності, а отже, і вирішення питань щодо воєнної безпеки є різновидом державного управління. Цього досягають за допомогою стратегічного підходу до формування загальної концепції воєнної безпеки й обороноздатності країни, шляхом створення планових векторів, а також забезпечення ефективного функціонування відповідних механізмів та інструментів через важелі вищих щаблів влади.

При цьому слід розмежовувати поняття "оборона держави" і "воєнна безпека". Сфера воєнної безпеки держави є досить складним й багатоаспектним явищем, оскільки включає у свій функціонал, крім, власне, воєнної сфери, політичні, економічні, національні й соціально-цивільні сфери життєзабезпечення суспільства [5]. Тому сферу воєнної безпеки можна вважати складною динамічною системою, яка функціонує у тісній взаємодії з іншими сферами.

Менеджмент у сфері воєнної безпеки є розпорядчою функцією державних органів влади, яку здійснюють шляхом координування діяльності людей, зайнятих як у військовій, так і в пов'язаних сферах. Це особлива форма соціального регулювання, яка забезпечує формування й розвиток воєнної політики й організації держави, а також здійснює цілеспрямовану діяльність із забезпечення воєнної безпеки держави.

Менеджмент у сфері воєнної безпеки на сучасному етапі значно ускладнюється через те, що сучасні війни і війни майбутнього не вкладаються у чітку схему, оскільки формують небезпеку не стільки внаслідок масштабності й чисельності різноманітних викликів, скільки в результаті актуалізації нових типів загроз у зв'язку із набуттям війнами гібридного характеру (поєднання класичних викликів з їхніми новими модифікаціями) і впровадженням більш досконалих і креативних методів та інструментів збройного й інформаційно-політичного протистояння [9].

У такій ситуації особливої важливості набуває вірна постановка цілей і завдань за чіткого усвідомлення можливих небезпек, викликів і загроз, що дасть можливість досягнути балансу між цілями, які було поставлено, й реальними можливостями щодо їх досягнення. Виникнення дисбалансу може призвести до провалу як у воєнній політиці, так і в державному управлінні в цілому через формування та накопичення системних помилок.

Для забезпечення ефективного менеджменту у сфері воєнної безпеки необхідно побудувати чітку вертикаль управління (наприклад, таку, як у системі інформаційного забезпечення суб'єктів забезпечення воєнної безпеки) [10]. При цьому функціями системи менеджменту мають бути не тільки управління та контроль, а й синхронізація відповідних процесів на всіх рівнях та аналітичне осмислення інформації, яка надходить.

На мою думку, функції менеджменту у сфері воєнної безпеки не мають покладати суто на осіб, які представляють воєнну організацію держави. Більш доцільним є колегіальний підхід, із залученням уповноважених представників усіх центральних органів виконавчої влади, установ та організацій, які причетні до реалізації державної політики у сфері воєнної безпеки. Тільки у разі виконання цієї умови процеси розроблення й упровадження рішень у сфері управління воєнною безпекою будуть результатом рівноправного діалогу політичного, цивільного й воєнного сектора держави. Тобто необхідний рівень воєнної безпеки досягається за наявності в системі менеджменту всього комплексу структурних компонентів – як суто військових, так і політико-дипломатичних, економічних, ідеологічних тощо, цілеспрямованих і скоординованих зусиль державних інститутів.

Політико-дипломатичний компонент менеджменту у сфері воєнної безпеки забезпечується:

– високим рівнем системи колективної (міжнародної) безпеки;

– інтегрованістю держави в систему військово-політичних союзів;

– прийнятним співвідношенням військово-політичних сил у регіоні та світі;

– гарантованою реалізацією міжнародних договорів і угод, у яких бере участь держава.

Економічний компонент менеджменту у сфері воєнної безпеки передбачає:

– матеріально-фінансові можливості, що забезпечують обороноздатність держави;

– кількісні та якісні параметри Збройних Сил України (ЗС України) та інших складових сил оборони;

– оборонно-промисловий комплекс, який забезпечує всім необхідним збройні сили та інші складові сил оборони, створює мобілізаційний резерв озброєння й військової техніки (ОВТ);

– науково-технічний потенціал, що дозволяє створювати нові види ОВТ;

– мобілізаційні можливості промисловості, що забезпечують постачання ЗС України та іншим складовим сил оборони потрібної кількості ОВТ.

Військовий компонент менеджменту у сфері воєнної безпеки включає воєнну організацію держави, призначену для забезпечення воєнної безпеки з опорою на військову силу. Військовий компонент передбачає наявність певних кількісних і якісних показників, до яких належать:

– чисельність ЗС України із системами управління й забезпечення, інших складових сил оборони;

– рівень підготовки військ і сил, від якої залежать їхня боєздатність і бойова готовність;

– технічна оснащеність ЗС України та інших складових сил оборони (ОВТ, боєприпасами, військово-технічним майном);

– наявність запасів ОВТ, що утримуються в арсеналах, на базах і складах;

– стан військової інфраструктури (стаціонарні об'єкти), призначеної для забезпечення навчання військ (сил), стратегічного й оперативного розгортання й ведення воєнних дій.

Менеджмент у сфері воєнної безпеки має дві основних складові, які містять сукупність відповідних елементів (рис. 1).

Рисунок 1. Основні розділи менеджменту у сфері воєнної безпеки та їхні складові

Основними принципами функціонування менеджменту у сфері воєнної безпеки є:

– комбінування централізованого управління воєнною організацією держави із цивільним контролем її діяльності;

– ефективне прогнозування, своєчасність розкриття й класифікації воєнних загроз, забезпечення адекватного реагування на них;

– достатність сил, засобів і ресурсів, необхідних для забезпечення воєнної безпеки, забезпечення їх раціонального використання;

– відповідність рівня готовності, підготовки й забезпечення воєнної організації держави потребам воєнної безпеки;

– застосування для забезпечення воєнної безпеки політичних, економічних та інших невоєнних заходів, а також колективних зусиль світового співтовариства з метою протидії актам агресії;

– застосування військової сили в крайніх випадках, коли використання невоєнних засобів не допомогло усунути воєнну загрозу.

Висновок (Conclusion)

Таким чином, у статті наведено загально-теоретичні положення щодо менеджменту у сфері воєнної безпеки. Запропоновані визначення, завдання, принципи менеджменту та опис його складових дають змогу більш ґрунтовно розробляти структуру системи менеджменту у сфері воєнної безпеки, визначати відповідні механізми та процедури.

Зважаючи на складну воєнно-політичну обстановку, необхідно різко активізувати зусилля з формування й модернізації системи менеджменту у сфері воєнної безпеки, оскільки Україна й надалі залишатиметься буферною зоною між колективним Заходом та росією, яка завжди буде наполягати на своєму геополітичному значенні та намагатися посісти місце одного зі світових полюсів сили.

Напрямом подальших досліджень може бути розроблення шляхів удосконалення менеджменту у сфері воєнної безпеки держави.

Рекомендації (Recommendations)

Матеріали статті може бути використано під час проведення досліджень з воєнної безпеки держави. Публікація також може зацікавити науковців і аналітиків, які причетні до вироблення й обґрунтування державних рішень у сфері воєнної безпеки.

Посилання (References)

1. Bohdanovych, V.Yu., Romanchenko, I.S., Svyda, I.Yu., & Syrotenko, A.M. (2019). *Methodology for the integrated employment of military and non-military assets of the security and defence sector to counter modern threats to the military security of Ukraine*. NALF.
2. Bohdanovych, V. Yu., (2020). *New approaches development to the integrated employment of military and non-military assets of the security and defence sector to ensure the military security of Ukraine. Methodological apparatus development for predicting the military-political situation*. The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine.
3. Syrotenko, A. M. (2019). *The methodological foundations of the integrated employment of military and non-military assets of the security and defence sector to ensure the military security of Ukraine. Methodological apparatus development for predicting the military-political situation*. The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine.
4. Bocharnikov, V. P, Svieshnikov, S. V. (2019). *Security environment 2030*. Master Books.
5. Solomytskyi, O. I. (2020). *Theory development and practice of forecasting the military-political situation.* [Doctoral dissertation, The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine].
6. Tagarev, T., Hari Bucur-Marcu, H., & Fluri, P. (2009). *Defence management: An introduction*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

7. Shchypanskyi, P. V. Sahaniuk, F.V. and Mudrak, Yu. M. (2020), *Defence management: approaches to managing defence planning processes. Collection of the Scientific Papers of the Centre for Military and Strategic Studies of the National Defence University of Ukraine, 1* (71), pp. 52–58. https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/52-58.
8. International Organization for Standardization. (2007). *Specification for security management systems for the supply chain* (ISO Standard No. 28000:2007). https://www.iso.org/standard/44641.html.
9. Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. The Potomac Institute for Policy Studies. https://www.academia.edu/22883467/The_Rise_of_Hybrid_Wars.
10. Hvozd, V. I. (2019). *The methodological foundations of the design of Ukraine's military security information support systems.* [Doctoral dissertation, The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine].